

TEZAURUL MONETAR DE LA BERENI, SEC. I—II e.n.

(Contribuții la problema apartenenței sociale a proprietarilor de tezaur
din Dacia romană)

Tezaurul de care ne ocupăm a fost descoperit în august 1979, cu ocazia lucrărilor de construire a unui pod¹, pe drumul județean nr. 131, la km 23+846, pe raza satului Bereni, com. Măgherani, jud. Mureș. Alte informații în legătură cu descoperirea tezaurului lipsesc.

Tezaurul se compune dintr-o brățară (fragmentară), un inel și un obiect de podoabă (cataramă? fibulă?) (Fig. 1)² toate din bronz și din 57 de monete de bronz, dintre care două fragmentare. Atât obiectele cât și monetele se păstrează în Muzeul Județean Mureș. Lista monetelor este următoarea³:

1. Augustus. As, Roma, 11—12. Cf. BMC, I, 276. G=5,65 ax=?

2. Claudius. Dupondius foarte uzat. G=7,60 ax=?

3. Claudius. As foarte uzat. G=6,00 ax=?

4. Nero. As, Roma 64—66. BMC, I, 250. G=8,60 ax=5,30.

5. Nero. As, Roma, 64—66. BMC, I, 250. G=7,80 ax=5,30.

6. Nero. As foarte uzat, Roma, 64—66. BMC, I, 250 (?). G=5,70 ax=?

7. Nero. As foarte uzat⁴. G=6,25 ax=?

8. Vespasian. As, Roma, 71. BMC, II, 605. G=6,25 ax=6.

9. Domitian. As⁵, Roma, 85. Cf. BMC, II, p. 375, dar pe avers POT I. G=8,43 ax=6.

10. Domitian. As, Roma, 88—89. BMC, II, 434. G=9,20 ax=6.

¹ Mulțumim și pe această cale ing. Iosif Pál, care s-a îngrijit de recuperarea pieselor tezaurului.

² Vezi planșa, cu nr. 1—3. Întrucât primele două obiecte sînt piese de podoabă, este foarte probabil ca și nr. 3 să fie un asemenea obiect. Pentru analogii vezi N. Walke, *Das römische Donaukastell Straubing — Serviodunum*, în seria *Limesforschungen* 3, Berlin, 1965, pl. 97 (Griffe, Henkel), 135 (Schnalle); J. W. Brailsford, *Hod Hill I. Antiquities from Hod Hill in the Durden Collection*, London, 1962, fig. 11 (penannular brooch).

³ În lucrarea de față folosim următoarele abrevieri:

Strack=P. L. Strack, *Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts*, Stuttgart, I, 1931; II, 1935; III, 1937.

BMC=H. Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London, I, 1976; II, 1966; III, 1963; IV, 1968.

Hill=Ph. V. Hill, *The undated coins of Rome, A.D. 94—148*, London, 1970.

Referința la lucrarea lui Hill se face la catalogul emisiunilor anilor amintiți; în cazul cînd referința nu se face la catalog, se indică pagina.

⁴ Starea piesei permite doar să se precizeze că este emisă de Nero.

⁵ Piesa nu are număr în BMC, ci este marcată doar cu un asterisc la pagina respectivă.

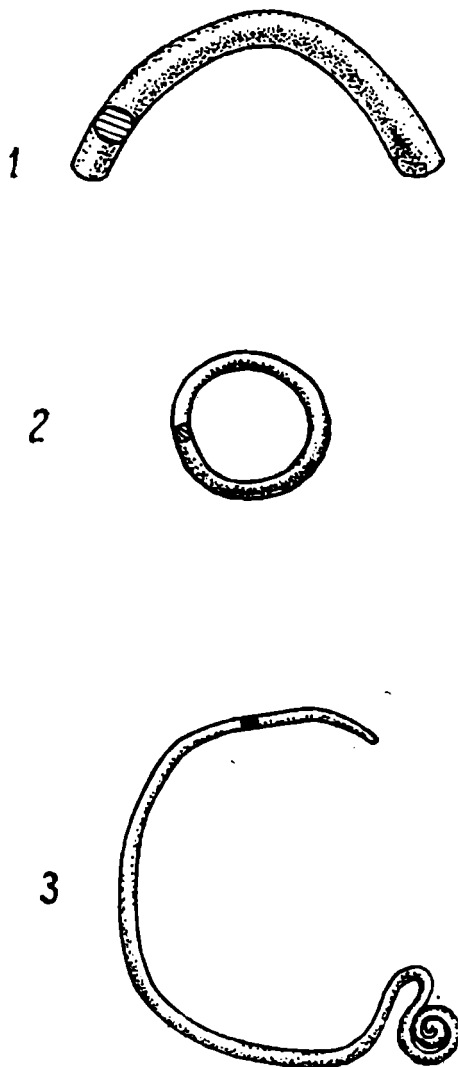

Fig. 1. Cele trei obiecte descoperite împreună cu monetele.

11. Domitian. Dupondius, Roma, 92—94. BMC, II, 468. $G=9,60$ $ax=5,30$.

12. Traian. As, Roma, 98—99. BMC, III, 724. $G=7,65$ $ax=2$.

13. Traian. As fragmentar^{3a}, Roma, 101—102. BMC, III, p. 158. $G=?$ $ax=6$.

14. Traian. Dupondius, Roma, 101—102. BMC, III, 748. $G=10,98$ $ax=6$.

15. Traian, As⁶, Roma, 104—111. Cf. BMC, III, 881, dar dupondius. Vezi însă Strack, I, nr. 372; Hill, 105 e.n. $G=9,40$ $ax=6$.

⁶ BMC, III, nu menționează așa de acest tip. Vezi însă Strack, I, nr. 372.

16. Traian. Dupondius, Roma, 104—111. BMC, III, 931; Hill, 105—106 e.n. G=11,92 ax=6.
17. Traian. Dupondius, Roma, 104—111. BMC, III, 887; Hill, 106—107 e.n. G=11,40 ax=6,30.
18. Traian. As, Roma, 104—111. BMC, III, 1010; Hill, 110—111 e.n. G=8,90 ax=6.
19. Traian. Dupondius, Roma, 115—116, BMC, III, 1027, G=10,50 ax=6.
20. Hadrian. As foarte uzat, Roma, 119—138. BMC, III, 1271; Hill, 119 e.n. G=5,25 ax=6.
21. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1173; Hill⁷, 119—121 e.n. G=9,55 ax=6.
22. Hadrian. As, identic cu nr. 21. G=10,55 ax=6.
23. Hadrian. Dupondius, Roma, 119—138. BMC, III, 1237; Hill, 121 e.n. G=13,20 ax=6.
24. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1265; Hill, 122 e.n. G=7,92 ax=5.
25. Hadrian. As⁸, Roma, 119—138. BMC, III, 1335; Strack, II, p. 80: 123 e.n. G=9,80 ax=6.
26. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1337; Hill, 126 e.n. G=9,12 ax=6.
27. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1341, Hill, 127 e.n. G=8,30 ax=6.
28. Hadrian. Idem. G=9,05 ax=6.
29. Hadrian. Idem. G=9,05 ax=5.
30. Hadrian. Dupondius, Roma, 119—138. BMC, III, 1441; Hill, 127 e.n. G=11,07 ax=6.
31. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1380; Hill, 128. G=11,58 ax=6.
32. Hadrian. Idem. G=11,45 ax=6.
33. Hadrian. Idem. G=8,90 ax=5.
34. Hadrian. Idem. G=11,45 ax=6.
35. Hadrian. Idem. G=10,30 ax=6.
36. Hadrian. Idem. G=10,25 ax=6.
37. Hadrian. Idem. G=7,70 ax=5,30.
38. Hadrian. Idem. G=8,78 ax=6.
39. Hadrian. Idem. G=10,68 ax=6.
40. Hadrian. Idem. G=8,85 ax=5.
41. Hadrian. Idem. G=9,78 ax=5,30.
42. Hadrian. Idem. G=8,65 ax=6.
43. Hadrian. Idem. G=7,50 ax=5.
44. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1463; Hill, 128 e.n. G=11,05 ax=6,30.
45. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1454; Hill, 129 e.n. G=10,12 ax=6.
46. Hadrian. As⁹, Roma, 119—138. BMC, III, 1458; Hill, 131 e.n. G=9,10 ax=6.
47. Hadrian. As¹⁰, Roma, 119—138. BMC, III, 1601; Hill, 134 e.n. G=11,10 ax=6.
48. Hadrian. As, Roma, 119—138. BMC, III, 1742; Hill, 136 e.n. G=11,10 ax=12.
49. Hadrian, as fragmentar.
50. Sabina. As¹¹, Roma, BMC, III, 1900; Hill, 128 e.n. G=7,65 ax=6.
51. Sabina. As, Roma. BMC, III, 1902; Hill, 128 e.n. G=9,55 ax=6.

⁷ Reversul piesei poartă legenda PONT MAX TR POT COS III. Această serie nu este discutată de Hill la anul respectiv, dar el datează, p. 24, emisiunile cu această legendă în 119—121.

⁸ Hill, ocupându-se numai de emisiunile de auri de acest tip le datează în 121.

⁹ Strack, II, p. 133 sqq datează emisiunea în 134—135.

¹⁰ Strack, II, p. 132 datează seria în 132.

¹¹ Strack, II, p. 25 datează piesele nr. 49—50 după 130 e.n.

52. Aelius Caesar. As, Roma, 137. Cf. BMC, III, 1928, dar pe revers PO—T. G=10,60 ax=5,30.
53. Antoninus Pius. As, Roma, 138. BMC, III, 1948. G=9,30 ax=12.
54. Antoninus Pius. Dupondius, Roma, 139. BMC, IV, 1154. G=11,12 ax=5,30.
55. Antoninus Pius. As, Roma, 145—161. BMC, IV, 1768; BMC, IV, p. XLIII=147 e.n. G=7,90 ax=10.
56. Antoninus Pius. Dupondius, Roma, 150—151. BMC, IV, p. 311. G=9,95 ax=6.
57. Faustina Senior. As, Roma. BMC, IV, 1576; Hill¹², după 148 e.n. G=9,78 ax=6.
- Din punct de vedere al numerarului tezaurul se compune deci din 10 dupondii și 47 de ași.

Repartizarea cronologică a acestor piese este următoarea:

Date	Număr de piese
prima jumătate a sec. I e.n.	3
a doua jumătate a sec. I e.n.	9
101—102	2
105—106	2
106—107	1
110—111	1
115—116	1
119	1
119—121	3
122	1
123	1
126	1
127	4
128	16
129	1
131	1
134	1
136	2
137	1
138	1
139	1
147	1
După 148	1
150—151	1

Cercetarea emisiunilor în care se încadrează piesele tezaurului, precum și a stării de uzură a pieselor arată că începutul acumulării tezaurului are loc în anii 128—132.

Piesa nr. 26, datată în 126 este foarte bine păstrată, aproape à fleur de coin. Piesa nr. 27 este și ea în aceeași condiție și, împreună cu nr. 28—30, și ele foarte bine conservate, se încadrează în aceeași emisiune, cu data 127. Dar argumentul cel mai puternic în favoarea părerii exprimate mai sus îl aduc piesele nr. 31—43, aparținând unei singure emisiuni, cu legenda reversului COS — III și având ca tip pe Salus cu șarpele. Emisiunea se datează în 128. Starea de conservare a acestor 13 piese arată clar că au circulat puțin sau aproape deloc. Piesele nr.

¹² Reversul piesei poartă legenda AVGUSTA. În lucrarea lui Hill, care se ocupă de emisiunile până la 148, nu figurează piese cu această legendă a reversului.

44—45, datate tot în 128, și 46 datată în 131, toate à fleur de coin, se încadrează și ele în grupul de piese ce alcătuiesc cu certitudine nucleul inițial al tezaurului și care pledează în favoarea acumulării lui în limitele cronologice amintite. Aceste limite nu sînt prea strînse: locul în care a fost descoperit tezaurul se află într-o zonă cu trei caestre de limes (Brincovenesti, Sărăteni, Călugăreni) și două caestre de interior (Cristești și Sighișoara)¹³, iar piesele emise în monetăria de la Roma erau în scurt timp transportate spre caestre pentru a acoperi solda trupelor de pe limes; din caestre piesele se difuzează în zonă. Aceasta explică și existența în tezaur a unor grupuri de piese dintr-o singură emisiune (respectiv nr. 21—22, 27—30 și 31—43)¹⁴. Ținînd seama de proporțiile tezaurului, 57 de piese, existența unui grup de 13 piese dintr-o singură emisiune este deosebit de concludentă. În legătură cu piesele de bronz se cere amintit aici faptul că solda trupei era calculată în denari și nu plătită în mod necesar integral în denari, ci și în piese de bronz. În această ordine de idei tezaurul de la Bereni aduce o contribuție interesantă la problema circulației monetare într-o zonă de limes.

Cele 21 de piese care formează nucleul inițial sigur al tezaurului, nr. 26—46, sînt exclusiv de la Hadrian. Probabil că emisiunile mai vechi ale lui Hadrian și Traian, ca și cele anterioare lor, au fost acumulate o dată cu lotul inițial amintit; ele prezintă un grad de uzură prin circulație proporțional cu vechimea lor mai mică sau mai mare, dar nu oferă puncte sigure de reper pentru datarea intrării lor în tezaur. Prezența emisiunilor din secolul I în tezaur nu trebuie să deruteze: ele circulă simultan cu emisiunile mai recente din secolul II, iar gradul lor de accentuată uzură confirmă din plin acest lucru. În castrul roman de la Buciumi, clădit imediat după 106, din 265 de monete, atît de argint cît și de bronz, provenite din barăcile castrului și mergînd pînă la jumătatea secolului III, 53 sînt din secolul I, sau mai vechi¹⁵. În tezaurul de la Sălașuri¹⁶, din 3200 de piese care se opresc la anul 158, 22 sînt republicane, iar 703 se datează în secolul I e.n.

Din punct de vedere al circulației monetare în zona limesului din Dacia, atît descoperirile de la Buciumi cît și tezaurul de la Bereni oferă prin urmare date importante care se confirmă reciproc.

La lotul inițial de piese din tezaur au fost adăugate la date neprecizate, pentru care nu există decît un *terminus post quem*, restul pieselor care fac legătura între stocul de bază al tezaurului și piesele finale.

¹³ N. Gudea, în *ActaMP*, 1, 1977, p. 108; idem *ANRW*, II, 6, 1977, p. 849—887. E. Chirilă și colab., *Münzhorte und Münzfunde aus dem Kreismuseum Mureș, Tîrgu Mureș*, 1980, p. 29.

¹⁴ Analogie perfectă în ce privește piesele de bronz în castrul de la Buciumi. Vezi E. Chirilă, *Die Münzen*, în *Das Römerlager von Buciumi*, Zalău, 1972, p. 96—100, 107. Apar aici pînă la șase exemplare din aceeași emisiune. În cazul castrului de la Buciumi este mai mult decît evident că aceste piese de bronz provin din solda trupei.

¹⁵ E. Chirilă, idem, p. 93—95, 104—105.

¹⁶ I. Molnar — J. Winkler în *ActaMP*, 2, p. 275—276.

Există însă o acceptabilă certitudine că piesele nr. 52—54 care sînt excepțional de bine păstrate au intrat în tezaur la foarte puțin timp după emitere, deci după 137, respectiv 138 e.n. Piesele nr. 55—56, relativ bine păstrate și prezentînd mai degrabă coroziune chimică decît uzură de circulație, emise respectiv în 147 și 150—151 ar putea oferi o datare a îngropării tezaurului. Dar piesa nr. 57, a Faustinei Senior, nu se datează așa de precis ca cele două anterioare. Ea este emisă după 148, dar nu sîntem în măsură să precizăm la cît timp după acest an. Evident, nu poate fi vorba ca ultim termen de anul 161, pentru că în acest caz ar fi prea mare decalajul dintre ea și piesele nr. 55—56. Oricum, data ultimei piese din tezaur și, implicit, data îngropării tezaurului rămîn insuficient precizate. Cu maximum de probabilitate se poate stabili o legătură între îngroparea tezaurului și luptele cu dacii liberi care au loc prin anii 156—157 în zona graniței de Nord a Daciei¹⁷. Ostilitățile încep însă pe la 143¹⁸ și acest lucru ar putea explica și numărul mic de piese de la Antoninus Pius și hiatul cronologic din tezaur între anii 139 și ultimele piese ale tezaurului. Analogia cu tezaurul de la Sălașuri¹⁹, cu ultima piesă din 158, și îngropat ceva mai tîrziu, nu este destul de concludentă. Nu este mai puțin adevărat că într-o zonă de graniță cum este cea în care a fost îngropat tezaurul, alarmele n-au lipsit după 150—151, data piesei nr. 56, și se poate doar afirma cu certitudine că motivele îngropării tezaurului trebuie legate de o amenințare externă care se poate data între anii 150/151 și 156/157. Absența totală din tezaur a unor piese mai tîrzii de la Antoninus Pius pledează în favoarea acestei datări a îngropării tezaurului.

După cum s-a mai spus, tezaurul se compune din 10 dupondii și 47 de ași, deci exclusiv din moneta de bronz de valoare mijlocie și mică²⁰, însumînd o valoare de 67 de ași sau ceva peste patru denari²¹. Tezaurul nu cuprinde nici măcar un sestertius, cea mai mare piesă de bronz a timpului, ca să nu mai vorbim de faptul că el nu cuprinde piese de argint, denari, care reprezentau moneda curentă în schimburile comerciale.

Mai mult încă, obiectele de podoabă din tezaur sînt de bronz, nu de argint, și lucrate extrem de simplu.

¹⁷ W. Hüttl, *Antoninus Pius*, I, Praga, 1936, p. 284; *IstRom*, I, p. 431—432, 450. Aceasta ar permite datarea cu certitudine a piesei nr. 57 între 148—156/157.

¹⁸ Hüttl, p. 284; *IstRom*, I, p. 432.

¹⁹ I. Molnar — J. Winkler, *art. cit.*, p. 283.

²⁰ Nu am inclus aici emis-ul și quadrans-ul, care se emit rar și în cantitate mică în prima jumătate a secolului II și care par a fi avut astfel un rol neglijabil în ansamblul circulației monetare a timpului. De altfel emis-ul nu se emite pe timpul lui Antoninus Pius (vezi BMC, IV, p. XIV; V. Picozzi, *La monetazione imperiale romana*, Roma, 1966, p. 78). Cele două tipuri de piese amintite nu par a fi folosite pentru plata soldei trupelor imperiului, iar piesele tezaurului provin tocmai din sumele afectate soldei garnizoanelor din zonă. Nu ne sînt cunoscute nici depozite sau tezaure monetare care să conțină semisses sau quadrantes.

²¹ În legătură cu raportul dintre denar și nominalele de bronz vezi Picozzi, p. 14.

Toate elementele amintite converg spre o singură concluzie în ce privește persoana posesorului: el era un om de condiție modestă, care a acumulat într-un interval destul de lung (128/132—±156/157) o sumă modestă, echivalentă cu vreo patru denari. Această sumă provine din tranzacții mărunte, așa cum arată cele nu mai puțin de 57 de piese de bronz care o reprezintă, iar acumularea ei se eșalonează pe un interval de aproximativ 25 de ani. Și în ce privește obiectele de podoabă el a trebuit să se mulțumească cu cele mai simple și mai ieftine produse, pe măsura posibilităților sale financiare și, implicit, a statusului său social.

În această ordine de idei, tezaurul de la Bereni, *cel dintîi tezaur de monete de bronz descoperit pînă acum în Dacia romană*, aduce o primă și interesantă contribuție la o problemă legată de istoria economică și socială a provinciei Dacia: problema apartenenței sociale a proprietarilor de tezaure. Într-adevăr, ca și pentru alte epoci, fie că este vorba de Dacia preromană²², sau de Transilvania secolului XVI²³, diferențele și contrastele de status social din Dacia romană se oglindesc limpede în compoziția tezaurelor monetare. În cazul de față nici nu trebuie să căutăm prea departe în timp și spațiu: impunătorul tezaur de la Sălașuri²⁴, compus din 3200 de piese de argint — denari și drahme — contrastează puternic cu modestul tezaur de la Bereni și reflectă o netă diferență de status social între proprietarii celor două tezaure.

Dacă în Dacia romană tezaurul de la Bereni este primul tezaur de piese de bronz descoperit pînă acum, asemenea tezaure nu sînt deloc rare în Imperiu. Enumerăm în cele ce urmează o serie de asemenea tezaure²⁵, bineînțeles fără pretenția unei înșiruii exhaustive²⁶.

²² Școlii numismatice românești îi revine meritul de a fi abordat pentru prima dată, în chip sistematic problema aspectelor sociale ale fenomenului de tezaurizare. Pentru epoca Daciei preromane vezi E. Chirilă — V. Lucăcel, *Ein dakischer Münzhort aus Nordwestsiebenbürgen*, Zaláu, 1970, p. 14, cu nota 33; E. Chirilă — I. Chifor, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 75, cu nota 53; E. Chirilă — M. Barbu, în *ActaMP*, 3, 1979, p. 84—85.

²³ Pentru Transilvania, în a doua jumătate a secolului XVI, vezi E. Chirilă și colab., în *Münzen aus der Sammlung des Museums der Stadt Sighișoara*, Sibiu, 1972, p. 39—40; E. Chirilă și colab., în *Münzhorte und Münzfunde aus dem Kreis-museum Mureș*, p. 45—46. Pentru această epocă este posibilă și o distincție între circulația monetară în mediul rural (E. Chirilă — A. Hopârtean, în *AIIA*, 18, 1975, p. 337—349) și cea din mediul urban (E. Chirilă — St. Dănilă, în *File de istorie*, 4, 1976, p. 202—204; E. Chirilă, în *Festschrift Peter Berghaus*, 1981; *idem*, în *ActaMP*, 5, 1981, p. 347—350).

²⁴ Vezi nota 16; localitatea Sălașuri se află tot în zona graniței de Est a Daciei, la vreo 30 km SSW, în linie dreaptă, de Bereni.

²⁵ Ne limităm, bineînțeles, la tezaure care se încheie cu emisiuni de la Antoninus Pius, incluzînd, firește, și pe cele ale lui Marcus Aurelius Caesar.

²⁶ Aducem și pe această cale mulțumiri colegilor J. P. C. Kent, de la British Museum, London, și H.-D. Schultz, de la Staatliche Museen, Berlin pentru informații în legătură cu aceste descoperiri.

I. BRITANNIA

1. Croydon; 281 piese de la Claudius la Marcus Aurelius Caesar. *Numismatic Chronicle*, 1907, p. 353 sqq.

II. GALLIA

2. Acoz; 150 piese de la Nero la Antoninus Pius. M. Thirion, *Les trésors monétaires gaulois et romains trouvés en Belgique*, Bruxelles, 1967, p. 44.

3. Odelem; 50—60 piese de la Domitian la Antoninus Pius. Thirion, p. 133.

4. Wertegem; 28 piese de Hadrian la Antoninus Pius. Thirion, p. 177.

5. Monthines; 54 piese de la Vespasian la Antoninus Pius. A. Blanchet, *Les trésors de monnaies romaines et les invasions germaniques en Gaule*, Paris, p. 118.

6. Saulsotte; 50 piese de la Augustus la Antoninus Pius. Blanchet, p. 144.

7. Bose — Rocourt, 150 piese de la Hadrian la Antoninus Pius. Blanchet, p. 190.

8. Faverolles; c. 232 piese de la Vespasian la Antoninus Pius. Blanchet, p. 224.

9. Sillé-le — Guillaume; „mai multe mii“ de piese de la Claudius la Antoninus Pius. Blanchet, p. 227.

10. Campniac; 50 piese de la Domitian la Antoninus Pius. Blanchet, p. 246.

11. Toulouse; 60—80 piese de la Traian la Antoninus Pius. Blanchet, p. 254.

III. SPANIA

12. O'Moar; 30 de sestertii de la Marcus Aurelius Caesar. F. Mateu Y Llopis, *Hallazgos monetarios* (23), în *Numisma*, 25, 1975, p. 257, nr. 1506.

Cităm cu titlu de informație, pentru „barbaricum“, minidepozițul monetar mai târziu, compus din trei sestertii de la Marcus Aurelius și un sestertius de la Faustina Junior descoperit în Estonia, în 1974, în satul Iuminda²⁷.

Numeroasele descoperiri din Imperiu de tezaure monetare compuse din piese de bronz²⁸ arată că tezaurizarea acestor piese era un fenomen curent de circulație monetară în lumea romană. Astfel, descoperirea de la Bereni era oarecum scadentă pentru că, după cucerire, provincia Dacia se încadrează în toate aspectele economice și sociale din Imperiul Roman.

²⁷ A. Molwygin, în *Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised*, 25, 1976, p. 77—79.

²⁸ Reamintim că n-am enumerat decât pe cele terminându-se cu piese din timpul lui Antoninus Pius, fără pretenția de a prezenta o listă exhaustivă.

Cu aceasta ne încheiem considerațiile asupra tezaurului de la Bereni, care completează și verifică datele cunoscute pînă acum în legătură cu circulația monetară în zonele de limes din Dacia, care confirmă încă odată legătura dintre elementul violență — amenințare și îngroparea de tezaure monetare²⁹ și permite să se abordeze pentru prima dată problema apartenenței sociale a proprietarilor de tezaure monetare din Dacia romană, ilustrind astfel o fațetă încă necunoscută a complexelor diferențieri sociale care se nasc în cursul ireversibilului proces de romanizare a provinciei.

EUGEN CHIRILĂ — MARIA FL. GRIGORESCU

**THE COIN HOARD OF BERENI, A.D. Ist—IInd CENTURY
(CONTRIBUTIONS TO THE PROBLEM OF THE SOCIAL STATUS OF THE COIN
HOARD OWNERS IN ROMAN DACIA)**

(Summary)

The paper deals with a hoard found in 1979, in the vicinity of the Bereni village, Mureș district, on the eastern limes of Roman Dacia. The hoard consists of three bronze objects (a bracelet, a ring, a brooch; for analogies for the latter see f.n. 2; see the plate) and 57 coins: 10 dupondii and 47 asses, two of them fragmentary. The authors give the full list of the coins, insisting on a careful dating (BMC, Hill, Strack; see f.n. 3).

The nucleus of the hoard, the coins nr. 26—46, was hoarded during A. D. 128—132. The evidence is given by the above mentioned coins themselves, nearly in mint condition. They weren't long in circulation before being hoarded. It is probable that the coins nr. 1—25 were hoarded at the same time with nr. 26—46. Their amount of wear is in accordance with their dating, so that the older ones, especially nr. 1—11, are quite worn, while the more recent ones, including those of Traian and Hadrian, nr. 12—25, show a smaller amount of wear. Among the coins nr. 26—46 there are groups belonging to the same issue: nr. 27—30 (BMC, III, 1341); nr. 31—43 (BMC, III, 1380); among the older ones nr. 21—22 (BMC, III, 1173). This is typical for a limes region where there existed no less than five roman camps (see f.n. 13), and this accounts for the presence of such coin groups: a great amount of coins was brought from Rome for the pay of the garrisons; from the camps the money spread in the adjacent zone. In this connection there are plenty of analogies in the roman camp of Buciumi, on the northwestern limes of Dacia (see f.n. 14). One must bear in mind that, on the evidence given by the discoveries in the roman camps and on the limes zone, the pay of the soldiers was calculated, but not actually paid exclusively in denarii. The presence of the Ist century issues is not uncommon: in the roman camp of Buciumi, built after A. D. 106, they are quite usual (see f.n. 15) and so they are in the big hoard of Sălașuri with the latest coin dated A.D. 158 (see f.n. 16). The Sălașuri village lies 30 Km SSW from Bereni and belonged to the same area on the eastern dacian limes. The Bereni hoard was buried between A.D. 150/151—156/157, because of the war against the so called „free Dacians“, who attacked the province (see f.n. 17—18).

²⁹ În această ordine de idei vezi E. Chirilă și colab., *Münzhorte und Münzfunde... Mureș*, p. 137, 156, 158, 162, cu nota 19.

Although the hoard consists of 57 coins, its absolute value can be assessed at something more than four denarii (see f.n. 21), a modest sum, acquired by a series of small transactions, during a period of ± 25 years. The objects (bracelet, ring, brooch) are simple, cheap items, because the owner couldn't afford to buy more expensive ones. All these facts account for a low social status of the owner, in sharp contrast with the status of the owner of the Sălaşuri hoard (3200 denarii and silver drachms). The study of the Bereni hoard, the first hoard of bronze coins discovered in Roman Dacia, brings interesting data on the problem of the social status of the hoard owners in this part of the Empire. The Romanian numismatic school has already tackled the problem of this social status for the preroman Dacia (see f.n. 22) and for the XVI-th century Transsylvania (see f.n. 23) and there is plenty of evidence that the study of a hoard could give important clues about the social status of the owner. The Bereni hoard offers an excellent opportunity for the beginning of such a research for the Roman Dacia. Although the Bereni hoard is the first of this kind (bronze coins) found in Roman Dacia, there are numerous analogies in the Roman Empire. A short list of such hoards — ending with issues of Antoninus Pius — is given. These analogies show that, after the conquest, provincia Dacia follows the general pattern of economic and social development existing at the time in the Roman Empire.

G=weight in grams; ax=axis; the figure shows the position of the axis of the reverse on a watch dial.

English by EMILIA GUDEA